

Nr. 189, FEBRUARI 2015

MOLEN *Wereld*

Maandblad
over molens en
hun opvolgers
18e jaargang, nr. 2

De restauratie van de Kloostermolen is voltooid

'Het wonder van Garrelsheer', zo wordt in de persberichten verslag gedaan van de her-ingebruikname op 25 oktober 2014, van de gerestaureerde poldermolen de Kloostermolen te Garrelsheer. Garrelsheer ligt in het noordoosten van de provincie Groningen in de gemeente Loppersum (Ja!, bekend van de aard(gas)bevingen). In 1968 ging de laatste watermolenaar op de Kloostermolen met pensioen. Vanaf die tijd stond de – toen nog mooie molen – stil en begon al snel de aftakeling tot een ellendige bouwval.

De Kloostermolen staat aan de westkant van het Vischerder maar en bemaalde samen met een tweede molen (De Hoop), de Garrelsheerster Kloostermolenpolder. De polder ligt aan de zuidkant van het dorp Garrelsheer tussen het Damsterdiep en het Eemskanaal. De Kloostermolen is gebouwd in 1877 in de plaats van zijn voorganger, die gebouwd is in 1816, en die in 1877 is afgebrand. Zoals de naam al aangeeft heeft de polder en zijn molen een relatie met het vroegere kloosterleven. Vlakbij, in Wittewierum, liggen nog de overblijfsels van het grote klooster Bloemhof, dat gesticht is in het begin van de 13^e eeuw en grotendeels is verwoest in 1566 tijdens de 80-jarige oorlog. De bewoners van het klooster hebben een zeer belangrijk aandeel gehad bij de inpoldering van de laaggelegen gebieden in deze regio. De vele kloosterboerderijen ('voorwerken' genaamd) herinneren hier nog aan. Het is daarom ook zeer waarschijnlijk dat reeds vóór 1816 een eerdere poldermolen op dezelfde plaats heeft gestaan. Bij de stichting van de Kloostermolenpolder in 1816 was de polder 490 ha groot. Door de inbreng van kleine omliggende polders werd de Kloostermolenpolder steeds groter. Door schaalvergroting van de waterschappen is de Garrelsheerster Kloostermolenpolder in 1966 opgeheven

▲ Fragment van een topografische kaart met de ligging van de Kloostermolen.

◀ Mogelijk de oudste foto van de Kloostermolen; omstreeks 1923 met molenaarshuis en de behuizing voor de locomobiel (foto coll. Groninger Molenhuis).

◀De restauratie van de molen in 1957; de huidige ARBO-voorschriften waren nog niet aan de orde! (foto coll. Groninger Molenhuis)

in dezelfde polder ook de poldermolen De Hoop gebouwd. De Kloostermolen is een achtkante bovenkruier met voeghoutenkruiswerk en een lier. De molen heeft een met riet gedekte romp en -kap, gemetselde veldmuren en een houten schroef met een diameter van 1,5 m. en een opvoerhoogte van 1,8 m. De molen heeft een vlucht van 21,4 m. Bij de bouw kreeg de molen direct een gietijzeren bovenas die ook nu nog aanwezig is in de molen. Dicht bij de molen staat een molenhuis. De molen staat aan de westzijde van het 'Visscherder maar', wat nu het Vismaar heet en maalt daar ook op uit. Het Vismaar loopt uit op het Damsterdiep.

Over de beginperiode is weinig informatie terug te vinden. In 1883 vermeldde de notulen dat de molenaar meer traktement eist en in 1889 dat de molenaar traag is in zijn werk. Rond 1900 is het salaris van de molenaar 200 gulden per jaar, inclusief vrij wonen. Hij kan bijverdienen door zich uit te besteden bij de boeren in de polder. In 1966 was het salaris inclusief toeslagen en vrij wonen 3300 gulden per jaar.

In 1889 is er ook al weer groot onderhoud: de Kloostermolen krijgt een nieuwe schroef (misschien was de schroef nog van zijn opgebrande voorganger?)

Reeds in 1894 komt de vraag aan de orde of zelfzwichting op een nieuwe roede mogelijk is, maar het bestuur besluit

en opgenomen in het waterschap Fivelingo en daarna in 1986 in het waterschap Eemzijkijlvest. Het totale gebied is nu 2006 ha groot en wordt bediend door het elektrisch gemaal Katerhals in Hoeksmeer. In ditzelfde gebied staan de poldermolens de Kloostermolen en de Meervogel. Beide molens maken

sinds 1992 deel uit van de Molenstichting Fivelingo.

De Kloostermolen van 1877-1968

De huidige Kloostermolen is gebouwd in 1877, ter vervanging van zijn voorganger die was afgebrand. Tegelijkertijd is

▼De molen opgesloten door het bos; het gebouwtje voor de locomobiel is haast aan het oog onttrokken (foto 1981 G. Mulder; coll. Groninger Molenhuis).

►Opschrift in de molen uit 1907 dat melding maakt van het doorboren van de as door molenmaker Dreise

om dit eerst te gaan onderzoeken. Ook in 1898 wordt het voorstel van het bestuur voor de toepassing van zelfzwichting door de ingelanden afgekeurd. Maar in 1906 wordt besloten om wel vast een gat door de bovenas te laten boren en in 1907 wordt dit door molenmaker A. Dreise uitgevoerd. Hiervan getuigt nog een opschrift in de molen. Reeds in 1908 wordt besloten tot het maken van een roede met zelfzwichting. Wanneer ook de tweede roede voorzien is van zelfzwichting is niet bekend.

Kennelijk was de molen wat zwak gebouwd: in 1902 is ter versterking een derde balklaag ingebouwd en zijn de velden voorzien van extra kruizen. Ook hiervan getuigt een opschrift in de molen. Het bleek moeilijk om voldoende water uit te malen en in 1906 wordt besloten om een nieuwe schroef te plaatsen die 40 cm langer en 10 cm smaller is.

Om vaker te kunnen malen wordt in 1910 een locomobiel naast de molen geïnstalleerd voor aandrijving van de schroef bij te weinig wind. Hiervan is nu nog het invoerraam van de aandrijf-as zichtbaar in één van de veldmuren. Deze aandrijving is maar korte tijd in bedrijf geweest. In 1911 wordt de andere poldermolen, De Hoop, afgebroken en de schroef daarvan wordt geplaatst aan de noordkant naast de Kloostermolen.

Deze schroef wordt dan aangedreven door de reeds aanwezige locomobiel. Er

►De kap gaat er af: 1995 (foto coll. Groninger Molenhuis)

▼Luchtfoto met bos en molen in 2007.

▲ Een nieuw fundament (foto 12 juli 2013).

liggen nu dus 2 gemalen naast elkaar: een wind(molen)gemaal en een stoomgemaal. Dit blijft zo tot 1921, dan wordt de locomobiel verkocht en vervangen door een elektromotor van 40 pk (kosten f 2340,- plus drijfwerk f 345,-). In 1928 wordt een nieuwe houten schroef in de molen geplaatst en in 1950 krijgt het elektrisch gemaal een nieuwe houten schroef.

In de vijftiger jaren worden de zorgen van het polderbestuur snel groter: het kost veel moeite om het water in de polder op peil te houden en de molen raakt ook in verval. In 1954 worden de kosten van herstel wegens achterstallig onderhoud al geschat op circa 10.000 gulden. In het bestuur wordt getwijfeld over het voortbestaan van de molen. Door de Vereniging De Hollandse Molen wordt geadviseerd om restauratiesubsidie bij het Rijk aan te vragen omdat de overheid de molens graag wil behouden en veel subsidie geeft op onderhoudskosten. Via De Hollandse Molen wordt een begroting van 11.450 gulden bij het Rijk ingediend.

Wet Bescherming Waterstaatswerken in Oorlogstijd (BWO)

De wet BWO is in 1952 tot stand gekomen (Stb. 1952, 367) en is per 1 jan. 1991 weer komen te vervallen.

De wet BWO verplicht Gedeputeerde Staten de maatregelen te nemen die zij in hun provincie nodig oordelen ter voorkoming, beperking en bestrijding van de gevolgen, voortvloeiende uit

beschadiging van en belemmeringen in het gebruik van waterstaatswerken, voor zover die door oorlogsomstandigheden kunnen worden veroorzaakt.

De kosten van de maatregelen, zowel de investeringskosten als de onderhoudskosten doch niet de personele kosten, komen voor 75% voor rijksrekening en voor 25% voor rekening van de provincie.

Op 5 aug. 1955 verzoeken de GS van Groningen aan de minister van Verkeer en Waterstaat om de BWO-status toe te kennen aan de Kloostermolen. Het belangrijkste argument is dat anders de

molen vervangen zal worden door een nieuw elektrisch gemaal, waardoor er geen BWO-maatregelen meer mogelijk zijn, en daardoor een groot agrarisch gebied ten tijde van oorlog zeer kwetsbaar is.

Bij brief van 25 okt. 1955 bericht de Provinciale Waterstaat dat een subsidie ingevolge de Wet BWO wordt gegeven in de op een bedrag van f 11.500,- geraamde kosten van de herstelling van de Kloostermolen. Deze werkzaamheden worden in 1957 opgeleverd.

De toekenning van de BWO-status betekende toen feitelijk de redding van de Kloostermolen.

Reeds in 1956 komt molenbouwer C. Bremer met een aanvullende begroting op de restauratie, inclusief een nieuwe vijzel en -uitloopbak, voor de prijs van f 34.644,-.

Tot overmaat van ramp, geeft in 1958 ook het elektrisch gemaal de geest. Eigenlijk zou daarvan ook de schroefbak nog verlengd moeten worden om dieper te kunnen malen.

Het bestuur vraagt zich af of het niet beter is om een geheel nieuw gemaal te bouwen. De kosten daarvan worden geschat op circa 36.000 gulden. Men besluit om eerst de subsidie-aanvragen af te wachten.

In het voorjaar van 1959 loopt bij het bestuur het water bijna letterlijk over

►De romp is tijdelijk opzij gezet (foto 31 mei 2013).

de schoenen: Doordat er zeer veel regen valt dreigen er overstromingen en met de grootste moeite weet men dit te voorkomen door de inzet van burgers die met steigerplanken de zwakke plekken versterken en met behulp van grote dieselpompen die het water afvoeren. Het technisch bureau van de Unie van Waterschappen wordt om advies gevraagd. In 1960 is het resultaat daarvan dat de totale kosten voor een capaciteitsvergroting van de molen inclusief een elektrische aandrijving door een 2-toerenmotor, een nieuwe stalen vijzel en nieuwe uitloopbak ruim 45.000 gul-

den bedragen. De bemalingcapaciteit bij hoog toeren is dan berekend op 48 m³/min. bij een opvoerhoogte van 2,61m. Het polderbestuur krijgt in 1960 van G.S. in Groningen toestemming om hiervoor een lening van f 50.000,- aan te gaan.

Na de uitvoering van deze werkzaamheden wordt het naastgelegen oude elektrische gemaal gesaneerd en de schroef daarvan gaat in 1964 naar de Meervogel in Hoeksmeer. De oude schroef uit de molen wordt buiten naast het machinegebouw neergelegd en is daar nog jarenlang te zien geweest. De

twee houten raderen voor de haakse overbrenging naar de schroef van het elektrisch gemaal zijn bewaard gebleven en liggen nu in de gerestaureerde molen.

Voor een goed bestuur en beheersing van het waterpeil is steeds meer overleg en afstemming nodig met omliggende waterschappen. In het kader van de verbetering van de waterbeheersing in Fivelingo zijn miljoenen kostende maatregelen nodig op een veel grotere schaal dan alleen in de Kloostermolenpolder. In het hele gebied van Fivelingo moet de waterhuishouding

◀De oude vangbalk, een verzaagde houten roe, blijft dienst doen (foto 2 mei 2014)

aangepast worden. Het gevolg daarvan is dat veel kleine waterschappen zich opheffen, om opgenomen te worden in een groter geheel. Dit geldt ook voor de Garrelsweerster Kloostermolenvolder; op de buitengewone vergadering van Ingelanden op 24 januari 1966 wordt met 83 van de 91 uitgebrachte stemmen aangenomen punt 2 van de agenda: 'Voorstel te besluiten in principe mede te werken tot een eventuele opheffing van de polder, ingaande op een nader in overleg met het waterschap Fivelingo te bepalen datum. Op 3 juli 1966 gaat een verzoek tot opheffing van het waterschap naar GS van Groningen. De laatste notulen van het polderbestuur worden ondertekend op 24 juli 1967. Vanaf 1877 hebben 10 molenaars hun diensten bewezen aan het polderbestuur.

In 1968 gaat de laatste molenaar van de Kloostermolen, dhr. Harm Brander, met pensioen.

De molen is nog in goede staat, maar de molenwieken draaien niet meer.

Door 2 niveaumeters bij de inlaat wordt bepaald, wanneer er met behulp van de elektrische aandrijving gemalen wordt.

In de tachtiger jaren wordt ook ditemaal buiten dienst gesteld omdat hetemaal Katerhals in Hoeksmeer zijn functie overneemt.

Bomen groeien op tot grote hoogte

In 1970 en in 1972 wordt het land aan de zuid- en aan de westzijde van de molen (circa 64 ha) verkocht aan NV. Levensverz. Mij. 'Utrecht'. Daarop wordt een bos van populieren aangeplant ten behoeve van houtcultuur. Binnen de kortste keren schiet het bos omhoog en de Kloostermolen verdwijnt letterlijk en figuurlijk uit het oog.

De Dorpsvernieuwingscommissie Garrelsweer wil een wandelroute langs de Kloostermolen, temeer daar verondersteld wordt dat deze wordt gerestoureerd.

In 1979 blijkt dat het waterschap het plan heeft om in het kader van de ruilverkaveling de Kloostermolen te verplaatsen naar Garreweer. De gemeente Loppersum schrijft aan het waterschap dat 'een dergelijke verplaatsing zal zowel door de bevolking van Garrelsweer, als door de gemeente, bepaald niet op

prijs worden gesteld'. Binnen het waterschap en de ruilverkaveling blijft men echter volharden in verplaatsing. De dorpsvernieuwingscommissie, onder leiding van de heer Jan Schilthuis, stelt daarop een geïllustreerde documentatiemap op waarin de historische- en landschappelijke waarde van de molen voor het dorp en haar omgeving uitvoerig onderbouwd wordt en dat de commissie het 'absoluut onaanvaardbaar acht' dat de molen uit Garrelsweer verplaatst wordt. Deze informatie die aan alle betrokkenen is toegezonden, heeft veel invloed gehad op de beeldvorming en op de uiteindelijke beslissing om de molen niet te verplaatsen.

Ondanks dat gaat de conditie van de molen door de stilstand en zonder onderhoud hard achteruit. De as zakt door de windpeluw en het rietkleed zakt uit elkaar evenals de veldmuren. Het aanzicht van de Kloostermolen is veranderd in complete treurnis.

In het ontwerp bestemmingsplan buitengebied van 1983 staan de toevoersloot naar de Kloostermolen en het Vismaar als afvoerkanaal niet aangegeven als 'te handhaven watergangen'. Opnieuw wordt met succes ook hiertegen bezwaar gemaakt. In 1987 komt er een einde aan de Dorpsvernieuwingscommissie en is er geen groep van mensen meer die zich inzet voor het behoud van de Kloostermolen.

Op vrijdag 1 juni 1990 (pinksterweekend) vermeldt de agenda voor a.s. dinsdag 5 juni, van de Commissie Ruimtelijke zaken van de gemeente Loppersum als laatste punt: 'Verplaatsing Kloostermolen', met verder geen enkele toelichting. In Garrelsweer waren de rapen gaar! De vz. van de vereniging Dorpsbelang Garrelsweer houdt in de bewuste vergadering een uitvoerig betoog en acht het voorstel onaanvaardbaar. Het voorstel wordt weer ingetrokken.

Aansluitend wordt een bespreking georganiseerd met alle betrokkenen (gem. Loppersum, waterschap Eemsholst, Dorpsbelang Garrelsweer en de Commissie Kloostermolen i.o.) om een oplossing te zoeken voor de status quo van de molen.

Het waterschap heeft niets te bieden maar zorgt voor het wind- en waterdicht houden van de molen. De gemeente zal nagaan wanneer de molen opgenomen kan worden in de meerjarenplanning restauratie monumenten, en of er ontsluiting naar de molen mogelijk is en of er voldoende windvang mogelijk te maken is. De vertegenwoordigers van Garrelsweer moeten de bewustwording in het dorp activeren en vernielzucht bij

◀De askop met de spin voor de zelfzwichting. Het profiel van de Van Bussel stroomlijn neus komt goed tot recht (foto 13 mei 2014).

► **Doorvoerraam voor de aandrijf-as van de locomobiel (foto 22 juli 2014).**

de molen tegengaan.

Levensverzek.mij 'Utrecht' is gewijzigd in 'Amev' en deze zal ontheffing aanvragen van de herplantplicht van het bos, anders zal in 1992 opnieuw overgegaan worden tot aanplant van jonge bomen. Deze ontheffing wordt niet verleend.

Op 1 nov. 1991 wordt de oprichtingsakte getekend van de Garrelsweerster 'Stichting tot behoud van de Kloosterpoldermolen en opstallen' en er melden zich meteen 137 donateurs.

Op 31 dec. 1991 worden de statuten van de nieuwe molenstichting Fivelingo getekend en in 1992 worden 6 molens, waaronder de Kloostermolen, voor €1,- overgedragen aan deze molenstichting. In oktober 1992 wordt door G.J. van Reeuwijk van de toenmalige Rijksdienst voor de Monumentenzorg een uitgebreid restauratiebestek opgesteld voor de Kloostermolen.

De jaren verstrijken en er lijkt geen enkele vooruitzicht op herstel. De 'Stichting tot behoud enz.' vraagt zich in 1995 verwijfeld af of zij nog bestaansrecht heeft. In 1996 wordt de kap van de molen gehaald en een noodkap geplaatst en het achtkant zal ook worden afgedicht met planken en plaatmateriaal. De bovenas, het bovenwiel en andere bruikbare onderdelen worden opgeslagen bij het waterschap in afwachting van een restauratie van de molen. De reeds in de meerjarenplanning opgenomen bedragen voor de restauratie van de molen worden beschikbaar gesteld voor de restauratie van de molens te Loppersum, Westerwijtwerd en Middelstum.

Het bos is gekapt en weer ingeplant met Robinia. Ook de molenstichting ziet geen mogelijkheid meer tot restauratie. De 'Stichting tot behoud enz.' stelt echter dat de molen op de monumentenlijst staat en ook historisch gezien van grote waarde is op de bestaande plaats. Er zijn nog nauwelijks ontwikkelingen en de afstemming tussen de Molenstichting en de 'Stichting tot behoud enz.' is ook minimaal.

In 2004 bericht het waterschap dat de grond met de molenaarswoning en (helaas ook) het machinegebouw naast de molen zijn verkocht. Het machinegebouw is gebouwd in 1910 voor de huisvesting van de locomobiel en later voor de elektromotor van het elektrisch maal. De krakers in het machinegebouw hebben toegezegd te zullen vertrekken. De 'Stichting tot behoud enz.' komt in 2005 opnieuw in actie om ernstig bezwaar aan te tekenen tegen het financieringsvoorstel van een andere molen, door daarvoor de reserves van de Kloostermolen op te souperen.

In 2008 begint het hele achtkant van de

► **De Kloostermolen vanuit het zuidwesten gezien (foto 6 december 2014).**

▲ De slede onder de spil om die in en uit zijn werk te trekken (foto 29 december 2014).

▲ De oude raderen van het elektrische gemaal (foto 29 december 2014).

▼ Extra bindlaag en dubbele kruisen (foto 29 december 2014).

molen te verzakken en worden er extra steunmaatregelen getroffen en er ontstaat op verschillende plaatsen schade door inwatering.

Enz. ... 2009 enz. ... 2010 enz. ... 2011: Voor het noodzakelijke onderhoud van het achtkant wordt echter wel een plan opgesteld waar subsidie op wordt verkregen. Op deze wijze kan noodzakelijk conserveringswerk aan het achtkant wel worden uitgevoerd.

Het wonder van Garrelsweer

Tijdens een bijeenkomst op 2 juli 2011, van bestuur en vrijwilligers van de molenstichting Fivelingo komt dhr. G.L.Nienhuis van de Rijksdienst voor Cultureel Erfgoed (RCE) met de mededeling dat het Rijk € 375.000,- subsidie beschikbaar heeft gesteld voor de restauratie van de Kloostermolen! Na alle ellende bijna niet te geloven!

De restauratie van de Kloostermolen.

Achter de schermen in 2010 is het bestuur van de molenstichting door de heer G. J. van Reeuwijk (Van Reeuwijk bouwmeester), gewezen op de mogelijkheid om nog een groot restauratie-project in te dienen. Met name de Kloostermolen kwam in beeld, omdat hij hiervoor reeds eerder in 1992 in het kader van de gemeentelijke meerjarenplanning voor de restauratie van monumenten een bestek had geschreven. Dit bestek is herzien en voorzien van een raming. Er was haast bij en het bestuur van de molenstichting, dat juist vier grote restauraties achter de kiezen had, moest opnieuw in de benen. Het is gelukt om de aanvraag nog tijdig in te dienen en het werd in de zomer van 2011 gehonoreerd. Opnieuw moest het bestuur zorgen voor aanvullende fondsen voor de cofinanciering van € 160.000,- en ook deze moeilijke opgave is gelukt.

Opeens vielen alle puzzelstukjes op hun plaats: doordat de bouseigneur failliet ging werd de grond en het bos verkocht en gekapt, er kon een toegangsweg naar de molen aangekocht worden en ook de financiering was rond.

Als eerste wordt in april 2013 een toegangsweg aangelegd. Na de aanbesteding van de restauratie wordt de opdracht gegund aan molenbouwbedrijf Hiemstra uit Tzummarum.

Uitgangspunt voor deze restauratie is de situatie zoals deze was na de herstelwerkzaamheden tot BWO-molen in 1957-1960. Van Reeuwijk bouwmeester voert de bouwdirectie over deze restauratie.

Eind mei wordt de romp van zijn fundament getild, tijdelijk opzij gezet en voorzien van een noodkap. In de molen lagen nog oude borden van de zelfzwichting: bruine van vòòr 1957 en witte van de tijd nà 1957. De boven-, onder- en vijzelbonkelaar, het bovenwiel en de bovenas worden afgevoerd naar de werkplaats van de aannemer evenals de resten van het boventafelement en

de kruiring. Het ondertafelement is helemaal vergaan.

De oude vijzel wordt afgevoerd naar Leeuwarden (constructiebedrijf 'Mannen van Staal').

Drie stijlen van het achtkant zijn aan de onderkant door lekwater flink ingerot en moeten aangelasd worden met nieuwe einden. Ook worden later nog de koppen van enkele achtkantstijlen gerepareerd met kunsthars en glasvezelstaven. De veldmuren worden opgeruimd en de stenen afgebikt voor hergebruik. Veel stenen vertonen nog sporen van de brand in 1877 toen ze ook al zijn hergebruikt bij de nieuwbouw van de molen. Bij het ontgraven van de fundering van de veldmuren is aan de golfvormen duidelijk zichtbaar hoe groot de verzakkingen zijn geweest. Ook komen er nog steenkoolresten te voorschijn uit het stoomtijdperk.

In een gebied met bodemdaling en aardbevingen is een goede fundering van het allergrootste belang; aan de buitenkant van de bestaande fundering wordt een nieuwe betonfundering gestort met extra zware wapening en gebouwd op 16 buispalen van 12-16m lengte. Binnen de veldmuren wordt ook een nieuwe betonvloer gestort, waarbij de bestaande fundering van de voormalige elektromotor gehandhaafd blijft. De veldmuren worden weer opgemetseld tot op de hoogte van het peulhout. Uit de watergoot onder de molen wordt een ongelofelijke hoeveelheid 'smerigheid' opgevist: water vermengd met olie, carbolineum en kadavers, maar er komen ook verrassingen naar boven zoals (gebroken) hals- en penstenen en het oude zwichtgewicht. De vijzelkom ziet er, behalve enkele grindgaten, verder goed uit evenals het overige betonwerk van de goot.

In oktober 2013 kan de romp compleet met een nieuw ondertafelement, weer op zijn plaats worden gezet en worden er nieuwe zolders en trappen in aangebracht. Het zolderhout bestaat uit dikke planken van lariks (25 x 3 cm) zonder veer en groef, dit overeenkomstig de oude situatie. Als de zolders gereed zijn komen ook de oude opschriften in de romp weer in beeld, een heel mooie is: "Het gat door de as geboord in het jaar 1907, A. Dreise". (molenmaker Aaltjo Dreise 1886-1966, Dreise bouwde ook de nu nog bestaande molen De Ruiten te Slochteren)

In de werkplaats van de aannemer wordt ondertussen gewerkt aan de nieuwe kap. De nieuwe voeghouten zijn reeds in maart gezaagd bij houtzaagmolen De Rat in IJlst. Hergebruikt worden de gietijzeren bovenas ("IJzergieterij De Prins van Oranje te s-Hage 1877 N° 1138") en het bovenwiel dat voorzien wordt van een nieuwe voering, nieuwe kammen en van enkele nieuwe plooiën. Ook de vangbalk (een oude houten roede) wordt hergebruikt.

Rondom de molen wordt een steiger gebouwd en nadat eerst de gepotdekselde planken (tbv. de eerdere conserve-

▲ De nieuwe vijzel wordt gestoken (foto 28 maart 2014).

▲ Het 'knijpschot' voor de inlaat wordt geplaatst (foto 28 maart 2014).

▼ De opmaaklepel aan de bovenkant van de vijzelkom (foto 3 april 2014).

ring) van de romp zijn verwijderd, beginnen in december de rietdekkers (fa. v.d. Zee, Oudebildtzijl) met hun werk, soms onder barre weersomstandigheden. Het is een heel bijzondere ervaring om zo de molen weer te zien 'groeien'. Als het rietkleed klaar is worden de veldmuren opgetrokken tot en met een rollaag onder de rietplanken (fa. Fokkema, Steins). Aan de buitenkant gemeten zijn de veldmuren ongeveer twee meter hoog. Het voegwerk is afgewerkt met een zogenaamde daggestreep: door middel van een rei en het dagge(ijzer) worden strepen door het midden van de voegen getrokken.

Een volgende mijlpaal is 28 maart 2014: dan brengt een grote trailer de complete (gedemonteerde) nieuwe kap van de molen met alle raderen, bovenas, de staartbalken enz. Naast de molen wordt meteen weer de complete kap herbouwd. Ook de nieuwe stalen vijzel wordt op dezelfde dag geleverd en op zijn plaats in de kom gelegd. Machtig mooi om te zien hoe dat alles in zijn werk gaat.

De vijzel

De capaciteit van de vijzel bij 80 enden bedraagt $30\text{m}^3/\text{min}$. en de opvoerhoogte is 1,8 m. De vijzel heeft drie schroefgangen en een diameter van 1,5 m. De lengte van de schroef is 6 m en deze ligt onder een helling van 26° . De schroef heeft aan de onderzijde een bronzen glijlager met een vetsmeerleiding vanuit de molen. De vijzel 'hangt' aan het bovenlager, een gecombineerd radiaal- en druklager (dubbel tonlager). Aan het bovineinde van de betonnen vijzelkom is deze verlengd met een verstelbare stalen komdeel die aan het uiteinde ca. 50cm in hoogte verstelbaar is: de zogenaamde opmaalklep. Hiermee is het mogelijk om over het boezemwater heen te malen als dit zo hoog is dat het in de uitloophak staat. Met een slinger en een tandheugel

is de klephoogte instelbaar.

Op de as van de vijzel is opnieuw de dubbele tandkrans aangebracht, zoals deze in de oude molen gebruikt werd voor de aandrijving met een dubbele ketting vanaf een elektromotor. Ook de dubbele ketting is nog aanwezig.

Vóór de schroef, aan inlaatzijde, is een knijpschot aangebracht, waarmee de aanvoer beperkt kan worden, zodat de molen beter (aan)loopt bij hoog polderpeil. De opmaalklep en het knijpschot zijn allemaal waterbouwkundige verbeteringen en details die bij de restauratie van de molen in de jaren vijftig van de vorige eeuw als BWO-molen al werden aangebracht. Wat dat betreft is de molen een prachtig tijdsdocument van de in die tijd meest moderne waterbouwkundige inzichten bij het inzetten van molenbemaling door traditionele windmolens.

Om de vijzel in- en uit het werk te zetten is de taatspot van de koningspil, met een slede, op een stalen balk geplaatst, waarbij de slede met behulp van een handwiel en spindel verschoven kan worden.

In april wordt een nieuwe kruiring rondom de molen gestort; de oude kruiring was heel erg verzakt en lag ook te dicht bij de molen.

Eind april is ook de kap met riet gedekt (fa. v.d. Zee, Oudebildtzijl) en voorzien van 3 molplanken, waarna de hele kap afgeschilderd wordt. (fa. Spijksma, Birdaard) Dan wordt ook de gedeeltelijk nieuwe kruiring weer op de molen teruggeplaatst. Nieuw in de molen zijn de veiligheidsmaatregelen: er komen hekjes bij het trapgat en leuning langs de trappen, een luik naar de kapzolder en een schijf om de spil, vlak boven de zoldervloer, en spilluiken in de vloer van de kapzolder. Nieuw is ook dat de bliksemafleider onder de grond wordt gelegd, met alleen 4 korte bovengrondse aansluitpunten.

24 april 2014: het hoog(s)te punt, de roeden

Op deze dag wordt de nieuwe kap op

de molen geplaatst en worden de nieuwe roeden gestoken. De roeden zijn gemaakt bij firma Straathof in Rijpwetering. De lengte is 21,4 m. De buitenroede heeft nr. 272 en de binnenroede nr. 273. De roeden zijn aan de binnen- en buitenkant verzinkt en daarna afgeschilderd.

Na de roeden wordt de zwichtstang door de bovenas gestoken en als laatste, allemaal op dezelfde dag, krijgt de molen zijn staartbalk en schoren (bilinga). Het lijkt al weer op een molen; alles verloopt perfect en er is alle reden voor een rondje gebak.

De tijd daarna worden de wieken verder afgemonteerd: de Van Busselstroomlijnneuzen (aluminium op verzinkt frame) worden aangebracht en daarna de hekstocken met de voor- en achterzomers, en daartussen de kleppen van de zelfzwichting (23 kleppen per wiek). De remkleppen worden later gemonteerd.

De kleppen zijn gemaakt van wit gepoedercoat aluminium, de draaipunten van de kleppen zijn van rvs. De draailatten zijn gemaakt van hardhout (bilinga). Alle trekstangen, kniehefbomen, de spin en de zwichtstang zijn van rvs. gemaakt. Ondertussen is ook de vang afgemonteerd: dit is een ijzeren bandvang met haak en duim. De oude vangbalk (een oude houten roede) is weer hergebruikt. Daarna wordt natuurlijk al heel voorzichtig geprobeerd, 'of hij wil draaien': en ja hoor hij doet het!

De bonkelaars in de molen worden uitgelijnd en vastgezet en de kammen worden in de was gezet. De molen heeft een verzet van 1 : 2,24.

De raderen hebben de volgende bezetting van het aantal kammen:

bovenwiel: 64, bovenbonkelaar: 31, onderbonkelaar: 39, vijzelwiel: 36.

Bij de restauratie wordt al het ijzer- en smeedwerk zoveel mogelijk origineel gefabriceerd, zoals het historisch ook geweest is en samen met de vakkundig afgewerkte houten constructiedelen ziet alles er zeer verzorgd uit.

Het bos wordt in 2012 gekapt (foto 9 september 2012).

De Kloostermolen op Z-W (foto 10 oktober 2014).

Er moet ook nog een heavy-klus geklaard worden; 4 gietijzeren gewichten à 50kg moeten nog naar boven en met ijzeren stroppen op het aseinde worden vastgezet.

Bij het uitbaggeren van de kom voor de inlaat komt nog een oude trekstang van de remklep van de stroomlijnneus boven water.

Buiten wordt tussen de veldmuren en de kruiring een klinkerbestrating gelegd. Het terrein wordt verder netjes gemaakt en ingezaaid met graszaad.

De molen zelf gaat een weekend op slot omdat in de molen een houtwormbestrijding is uitgevoerd.

Tussen het molenerf en de burens wordt een hekwerk van kastanjehout geplaatst. Bij het plaatsen hiervan komt men nog de resten tegen van de uitloop van het oude elektrische gemaal. Wegens de hoge instap van buitenaf (70 cm), worden er voor de toegangsdeuren trapjes geplaatst. De kruivloer wordt boven de inlaat breder gemaakt met een houten vlonder, om ook daarlangs rondgaand te kunnen kruien.

Het waterschap zorgt voor peilschalen aan de inlaat- en uitlaatzijde.

Dan kan de toegangsweg gladgestreken worden voor de officiële opening.

Op zaterdag 25 okt. 2014 was het een bijzonder feestelijke dag voor alle betrokkenen, zowel de plannenmakers, de uitvoerders, de molenliefhebbers en niet in het minst voor de inwoners van Garrelsweer. Iedereen was erg ingenomen met het resultaat: de Kloostermolen is op zijn eigen ver-

trouwde plek weer een schitterende molen geworden.

De molen is veelal op zaterdagmiddag in bedrijf.

De molenaar: Jaap Schuurman, telefoon: 0596-572574 / e-mail: japet@home.nl

Info bij de restauratie:

Molen: Kloostermolen
Databasenummer: 243

Adres: Stadsweg 12B

Postcode: 9918 PN Garrelsweer

Eigenaar: Molenstichting Fivelingo

Directievoering van de restauratie:

J. van Reeuwijk en J. Tiedema (van Reeuwijk bouwmeester)

Technisch adviseur namens de molen stichting: A.K. Wieringa

Molenaar/beheerder: J.J. Schuurman

Alle foto's auteur, tenzij anders vermeld.

- MOLENSACTUEEL -

Het is helaas (nog) niet gelukt om de molenaar van de vorige 'Zoeker' zijn identiteit te geven.

De nieuwe 'Zoeker'; een standerdmolen, maar welke?

Reacties a.u.b. te richten aan de redactie van Molenwereld, Moerdijkstraat 39, 2751 BE Moerkapelle, e-mail: redactie@molenwereld.nl.

